Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

Studia Iuridica Lublinensia vol. 34, 1, 2025
DOI: 10.17951/sil.2025.34.1.319-329

Małgorzata Dumkiewicz
Maria Curie-Skłodowska University (Lublin), Poland
ORCID: 0000-0002-2913-8359
malgorzata.dumkiewicz@mail.umcs.pl

Stosowanie regulacji dotyczącej czynności prawnych „z samym sobą" (art. 108 k.c.) do reprezentacji spółek kapitałowych. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2022 r. (III CZP 24/22, LEX nr 3303857)*

Application of the Regulation on Legal Transactions "with Oneself" (Article 108 of the Civil Code) to the Representation of Capital Companies. Commentary on the Resolution of the Supreme Court of 12 January 2022 (III CZP 24/22, LEX no. 3303857)

ABSTRACT

This gloss is an approving commentary on the resolution of 12 January 2022 (III CZP 24/22, LEX no. 3303857), in which the Supreme Court resolved a legal issue important from the point of view of trading practice regarding the possibility and scope of application of Article 108 of the Civil Code to the representation of capital companies. This resolution was an answer to the question formulated by the Court of Appeal, which emerged from the facts of the case decided by this court. The proxy of a limited liability company signed receivables transfer agreement on behalf of this company in

CORRESPONDENCE ADDRESS: Małgorzata Dumkiewicz, PhD, Dr. Habil., Professor at Maria Curie-Skłodowska University (Lublin), Faculty of Law and Administration, Institute of Legal Sciences, 5 Maria Curie-Skłodowska Square, 20-031 Lublin, Poland.

* Glosowany wyrok został wydany przez skład orzekający składający się z sędziów powołanych na urząd sędziego Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018, poz. 3). Niniejsza glosa ma charakter naukowy i zawiera wyłącznie ocenę stanowiska w kwestii istotnej zarówno z perspektywy teoretycznej, jak i dla praktyki obrotu gospodarczego.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

a situation where – as a member of the management board of a limited liability company being the other party to this agreement – he granted a power of attorney to sign the agreement on behalf of the other company. The legal issue formulated by the Court of Appeal in the above factual situation came down to the question of whether the receivables transfer agreement concluded in the above-mentioned personal arrangement is valid. The Supreme Court rightly stated that a receivables transfer agreement concluded between two limited liability companies, at the conclusion of which one of them is represented by a proxy appointed by a member of the single-member management board, who is also an independent commercial representative of the other company, applies Article 108 of the Civil Code in conjunction with Article 2 of the Commercial Companies Code.

Keywords: legal transactions "with oneself"; capital companies; representation

DOTYCHCZASOWE STANOWISKO JUDYKATURY CO DO ZAKRESU ZASTOSOWANIA ART. 108 K.C.

Art. 108 k.c.[1] wprowadza – jako zasadę obowiązującą na gruncie prawa cywilnego – zakaz dokonywania tzw. czynności z samym sobą, dopuszczając od niej określone w tym przepisie wyjątki.[2] Regulacja ta oparta jest na założeniu, że nikt nie jest w stanie w sposób całkowicie zobiektywizowany i z należytą starannością zadbać jednocześnie o interesy dwóch stron czynności prawnej, w szczególności jeśli sam jest jedną z nich.

W sposób bezpośredni art. 108 k.c. odnosi się jedynie do pełnomocników, gdyż obejmuje swoim zakresem czynności prawne z samym sobą *sensu stricto* – gdy pełnomocnik jest drugą stroną czynności prawnej, której dokonuje w imieniu mocodawcy (art. 108 zd. 1 k.c.; niem. *Selbstkontrahieren*), oraz *sensu largo* – gdy pełnomocnik reprezentuje obie strony czynności prawnej (art. 108 zd. 2 k.c.; niem. *Mehrfachvertretung*). Poprzez odesłanie z art. 109 k.c. przepis ten znajduje odpowiednie zastosowanie również do przedstawicieli ustawowych. We wszystkich tych przypadkach mamy bowiem do czynienia z zagrożeniem dla mocodawcy/reprezentowanego z uwagi na konflikt interesów ogniskujący się w osobie pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego.

W kontekście funkcjonowania osób prawnych problem „czynności prawnych z samym sobą" występuje nie tylko w przypadkach przewidzianych w art. 108 k.c., ale przede wszystkim w sytuacji, gdy ta sama osoba fizyczna występuje jako członek organu osoby prawnej dokonującej czynności prawnej oraz jednocześnie jako druga strona tej czynności (tj. działa we własnym imieniu i na własny rachunek) bądź też jako członek organu drugiej strony. Mimo że również w tych przypadkach występuje analogiczne zagrożenie w związku z konfliktem interesów po stronie

[1] Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1610, ze zm.).

[2] Zob. szerzej: M. Pazdan, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, t. 1, Warszawa 2015, s. 435–438.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

reprezentanta osoby prawnej, ustawodawca nie uregulował tej kwestii ani wprost, ani w drodze odesłania. Szczególne regulacje zawarte w przepisach Kodeksu spółek handlowych[3] dotyczących spółek kapitałowych (art. 210, 300^{67}, 300^{79} i 379 k.s.h.) odnoszą się jedynie do wąskiego aspektu omawianego zagadnienia, a mianowicie do dokonywania czynności prawnych między spółką a członkiem jej zarządu (rady dyrektorów). Poza zakresem tych przepisów szczególnych pozostają natomiast sytuacje, w których spółka kapitałowa dokonuje czynności z innym podmiotem, również reprezentowanym przez członka jej zarządu (rady dyrektorów).

Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do glosowanej uchwały, w dotychczasowym orzecznictwie dopuszczano już możliwość stosowania w drodze analogii przepisów o pełnomocnictwie, w tym art. 108 k.c., również do działań podejmowanych w charakterze organu osoby prawnej.[4]

W szczególności w wyroku z dnia 9 marca 1993 r. (I CR 3/93) Sąd Najwyższy przyjął, że wynikający z art. 108 k.c. zakaz dokonywania przez pełnomocnika czynności prawnej „z samym sobą” odnosi się również do sytuacji, gdy ta sama osoba fizyczna jest stroną czynności prawnej – działa z jednej strony jako organ będącego osobą prawną pełnomocnika mocodawcy, a z drugiej we własnym imieniu i na własną rzecz. Następnie w wyroku z dnia 10 listopada 2005 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że przepis art. 108 k.c. ma zastosowanie także wówczas, gdy ta sama osoba fizyczna jest stroną czynności prawnej – działa z jednej strony jako organ osoby prawnej, a z drugiej we własnym imieniu i na własną rzecz.[5] W orzecznictwie przyjmuje się także, że art. 108 k.c. może być stosowany na zasadzie analogii do czynności prawnych dokonanych przez osobę fizyczną, która jako organ osoby prawnej reprezentuje obie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.[6] Jak słusznie podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 kwietnia 2018 r. (V CSK 425/17), w razie reprezentowania obu spółek, będących stronami umowy, przez tę samą osobę, łatwo może dojść do kolizji interesów, a czynności prawne takiego członka zarządu mogą pozostać poza jakąkolwiek kontrolą. Osoba, która jako członek zarządu reprezentuje obie osoby prawne, będące stroną tej samej czynności prawnej, powinna zapewnić, aby spełniona była przynajmniej jedna z przesłanek wskazanych w art. 108 k.c. uzasadniających dokonanie czynności „z samym sobą”.

Obecnie stanowisko dopuszczające stosowanie art. 108 k.c., na zasadzie analogii do czynności prawnych organu osoby prawnej „z samym sobą”, w zakre-

[3] Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 18, ze zm.), dalej: k.s.h.

[4] Zob. m.in. uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 14 września 2007 r., III CZP 31/07, OSNC 2008, nr 2, poz. 14; wyrok SN z dnia 9 marca 1993 r., I CR 3/93, OSNC 1993, nr 9, poz. 165; wyrok SN z dnia 23 marca 1999 r., II CKN 24/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 187.

[5] Wyrok SN z dnia 10 listopada 2005 r., V CK 332/05, LEX nr 558619.

[6] Wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2018 r., V CSK 425/17, LEX nr 2500433.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

sie nieuregulowanym w przepisach szczególnych można uznać za ugruntowane w orzecznictwie.[7]

Biorąc pod uwagę powyższe stanowisko judykatury, można stwierdzić, że w przypadku czynności prawnych dokonywanych z udziałem osób prawnych zakaz wynikający z art. 108 k.c. dotyczy nie tylko tożsamości pełnomocników (przedstawicieli ustawowych) dwóch stron czynności prawnej, ale również tożsamości członków organów dwóch stron czynności prawnej oraz sytuacji, gdy ta sama osoba występuje w charakterze organu jednej ze stron czynności prawnej i jednocześnie jako pełnomocnik (przedstawiciel) drugiej strony tej czynności. Ponadto z uwagi na to, że prokura jest szczególnego rodzaju pełnomocnictwem, nie powinno być wątpliwości co do obejmowania pojęciem pełnomocnika w rozumieniu art. 108 k.c. również prokurentów.[8]

Jak słusznie podkreślił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do glosowanej uchwały, gdyby w okolicznościach niniejszej sprawy członek jednoosobowego zarządu jednej ze spółek z ograniczoną odpowiedzialnością zawarł umowę przelewu wierzytelności z drugą spółką z ograniczoną odpowiedzialnością, którą reprezentowałby jako prokurent, to sytuacja byłaby klarowna – możliwość zastosowania art. 108 k.c. nie budziłaby wątpliwości. W przypadku, gdy członek zarządu spółki kapitałowej reprezentuje jednocześnie jako pełnomocnik (w tym prokurent) drugą stronę czynności prawnej dokonywanej przez tę spółkę, mamy bowiem do czynienia z sytuacją, o której mowa w art. 108 zd. 2 k.c., tj. reprezentowaniem przez pełnomocnika obu stron czynności. Znamienne jest to, że w przepisie tym nie wskazano charakteru, w jakim pełnomocnik występuje jako reprezentant drugiej strony czynności. Tym samym art. 108 zd. 2 k.c., *lege non distinguente*, obejmuje swoim zakresem nie tylko sytuację, w której pełnomocnik reprezentuje drugą stronę również w charakterze pełnomocnika, lecz także taką, gdy czyni to jako członek jej organu.

---

[7] Zob. także: postanowienie SN z dnia 29 stycznia 2016 r., II CSK 231/14, LEX nr 2009501; wyrok SN z dnia 5 grudnia 2007 r., I CNP 41/07, OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 92.

[8] W doktrynie nie wywołuje większych kontrowersji stanowisko, zgodnie z którym art. 108 k.c. znajduje zastosowanie do działań podejmowanych przez prokurenta. Zob. m.in. A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el. 2024, komentarz do art. 41, pkt 7; J. Szwaja, *Komentarz do art. 109[1] k.c.*, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Pozakodeksowe prawo handlowe*, t. 5: *Komentarz*, Warszawa 2005, Nb 12, 65; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Komentarz do art. 109[1]*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1: *Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, pkt 21; T. Siemiątkowski, *Prokura w spółkach prawa handlowego*, Warszawa 1999, s. 79; L. Moskwa, [w:] *Prawo spółek handlowych*, red. A. Koch, J. Napierała, Warszawa 2011, s. 160; L. Moskwa, P. Moskwa, *Komentarz do art. 109[1]*, [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz. Art. 1–449[11]*, red. M. Gutowski, Legalis 2016, Nb 38; M. Michałowska, *Zastosowanie art. 108 k.c. do działań piastunów organów reprezentacji osób prawnych – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 12.01.2022 r., III CZP 24/22*, „Glosa" 2023, nr 4, s. 39.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

ZASTOSOWANIE ART. 108 K.C. DO OCENY STANU FAKTYCZNEGO GLOSOWANEJ UCHWAŁY

W stanie faktycznym, na gruncie którego zapadła glosowana uchwała, nie mieliśmy jednak do czynienia z tzw. podwójną reprezentacją spółek kapitałowych, a więc z sytuacją, gdy członek zarządu reprezentuje spółkę kapitałową i jednocześnie drugą stronę czynności prawnej (jako jej pełnomocnik, przedstawiciel lub członek organu). Wystąpił tu bowiem dodatkowy element. Otóż jedną ze spółek reprezentował pełnomocnik, którego ustanowił członek zarządu, będący jednocześnie reprezentantem drugiej spółki jako jej prokurent. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do glosowanej uchwały, brak jest w dotychczasowym orzecznictwie odniesień dotyczących zasadności stosowania art. 108 k.c. do takiego układu podmiotowego.

Art. 108 k.c. w sposób bezpośredni odnosi się do pełnomocników, natomiast do przedstawicieli ustawowych znajduje zastosowanie jedynie odpowiednio, poprzez odesłanie z art. 109 k.c. Jak już wyżej wskazano, brak odesłań do odpowiedniego stosowania art. 108 k.c. do innych, nieprzewidzianych *expressis verbis* w jego treści przypadków nie jest traktowany jako wykluczający taką możliwość w drodze analogii.[9] Nie jest więc uprawnione formułowanie tezy opartej na prostym wnioskowaniu *a contrario*, że we wszystkich innych przypadkach niż wprost przewidziane w art. 108 k.c. lub w przepisach szczególnych nie istnieją ograniczenia dokonywania czynności prawnych przez reprezentantów znajdujących się w sytuacji konfliktu interesów.

W doktrynie został już zidentyfikowany problem obejmowania zakresem art. 108 k.c. sytuacji, w których – formalnie rzecz biorąc – nie mamy do czynienia z dokonaniem czynności prawnej, gdzie po dwóch stronach występuje ta sama osoba fizyczna: czy to w charakterze pełnomocnika, przedstawiciela ustawowego, członka organu, czy też w imieniu własnym. Dość powszechnie rozciąga się bowiem zastosowanie omawianej regulacji również na: przypadki, gdy pełnomocnik jednej strony czynności prawnej jest jednocześnie drugą stroną tej czynności – nie działa jednak osobiście, lecz przez ustanowionego przez siebie pełnomocnika; sytuacje, gdy jedna strona czynności prawnej jest reprezentowana przez pełnomocnika substytucyjnego ustanowionego przez jej pełnomocnika, będącego jednocześnie drugą stroną tej czynności.[10] We wszystkich tych przypadkach potrzeba ochrony

[9] Zob. szerzej: G. Wolak, *O czynnościach prawnych „z samym sobą” (art. 108 k.c.)*, „Krakowski Przegląd Notarialny” 2021, nr 21, s. 95–96.

[10] B. Gawlik, [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 1: *Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1985, s. 772; R. Strugała, *Komentarz do art. 108*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Legalis 2023, Nb 1; M. Smyk, *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010, s. 313; P. Drapała, *Czynność prawna „z samym sobą” (art. 108 k.c.)*, „Państwo i Prawo” 2002, z. 10, s. 55 i n.; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *op. cit.*, s. 653. A. Herbet ([w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC*, t. 1: *Komentarz*, red. P. Machnikowski, Legalis

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

zapewnianej przez art. 108 k.c. jest nie mniejsza niż w sytuacjach wyraźnie wskazanych w tym przepisie, a mianowicie interesy podmiotu reprezentowanego są szczególnie narażone na nielojalność reprezentanta. Z analogiczną sytuacją mamy do czynienia w stanie faktycznym, na gruncie którego zapadła glosowana uchwała.

Czynność prawna (umowa przelewu wierzytelności) dokonana została między dwiema spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością reprezentowanymi *de facto* przez tę samą osobę fizyczną, z tym że w przypadku jednej ze spółek osoba ta posłużyła się ustanowionym przez siebie – choć dla reprezentowanej spółki – pełnomocnikiem. To „zasłonięcie" się przez członka zarządu spółki pełnomocnikiem nie oznacza jednak, że nie zachodzi potrzeba ochrony spółki przed ewentualnym nadużyciem w związku z konfliktem interesów ogniskującym się w osobie jej reprezentanta. Stosowanie art. 108 k.c. do tego typu sytuacji, nieprzewidzianych wprost w jego treści, przyjmowane jest w doktrynie na zasadzie analogii.[11] W przeciwnym razie możliwość obchodzenia art. 108 k.c. zostałaby szeroko otwarta,[12] co prowadziłoby do pozbawienia tej regulacji sensu. Jednocześnie nie byłoby uzasadnione stosowanie sankcji bezwzględnej nieważności do każdej czynności prawnej dokonanej we wskazanym wyżej układzie podmiotowym jako czynności mającej na celu obejście tego przepisu (art. 58 § 1 w zw. z art. 108 k.c.). Oznaczałoby to bowiem, że dokonywane w takiej konfiguracji podmiotowej czynności prawne traktowane byłyby surowiej niż te wprost przewidziane w art. 108 k.c. W przypadku tych ostatnich nie mamy przecież do czynienia z bezwzględnym zakazem ich dokonywania. Przepis art. 108 k.c. wyraźnie dopuszcza bowiem wyjątki od przewidzianego w nim zakazu. „Czynności prawne z samym sobą" mogą być dokonywane, jeśli wynika to z treści pełnomocnictwa albo gdy ze względu na treść czynności prawnej wyłączona jest możliwość naruszenia interesów mocodawcy.

Jak podkreślił Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 15 grudnia 1959 r., a więc przed wejściem w życie przepisów Kodeksu cywilnego, „porządek prawny nie aprobuje zawierania czynności prawnych przez przedstawiciela z samym sobą bez zgody zastąpionego, chyba że chodzi o takie czynności, przy których, z natury ich, działanie na niekorzyść zastąpionego jest wyłączone; to samo odnieść należy

2022, Nb 13) wskazuje, że art. 108 k.c. należy stosować *per analogiam* w przypadku, gdy pełnomocnik, który działa w imieniu własnym, kontraktuje z ustanowionym uprzednio dla mocodawcy substytutem; alternatywą jest uznanie takiej czynności za zmierzającą do obejścia ustawy (art. 58 § 1 k.c.).

[11] S. Grzybowski, [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 1: *Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1974, s. 622; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *op. cit.*, s. 653.

[12] L. Moskwa i P. Moskwa (*Komentarz do art. 108*, [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, Legalis 2021, Nb 10) wskazują, że art. 108 k.c. znajdzie zastosowanie także w sytuacji, w której pełnomocnik działający w imieniu swojego mocodawcy dokona czynności prawnej ze swoim pełnomocnikiem działającym za niego samego; w innym wypadku mogłoby dojść do obejścia art. 108 k.c.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

do organu osoby prawnej”.[13] Tym bardziej więc na gruncie obowiązującego stanu prawnego (art. 108 k.c.) nie może być wątpliwości, że pełnomocnik może być drugą stroną czynności prawnej albo reprezentować obie strony, gdy wyłączona jest możliwość naruszenia interesów mocodawcy. W doktrynie podkreśla się, że ma to miejsce w sytuacji, gdy dokonanie przez pełnomocnika czynności z samym sobą nie pozbawia mocodawcy możliwości uzyskania korzystniejszych warunków, np. kiedy dokładnie określił postanowienia czynności prawnej, jakiej ma dokonać pełnomocnik i pełnomocnik nie musi starać się uzyskać lepszych warunków.[14]

Z powyższych względów Sąd Najwyższy w glosowanej uchwale nie mógł udzielić odpowiedzi wprost na zadane mu przez Sąd Apelacyjny pytanie o ważność dokonanego przelewu wierzytelności. Słusznie stwierdził natomiast, że do umowy przelewu wierzytelności zawartej między dwiema spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością, przy zawarciu której jedną z nich reprezentuje pełnomocnik ustanowiony przez członka jednoosobowego zarządu, który to członek zarządu jest jednocześnie prokurentem samoistnym drugiej spółki, ma zastosowanie art. 108 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h.

Prima facie wydaje się, że właśnie ze względu na regulację zawartą w art. 2 k.s.h.[15] w omawianym przypadku nie musimy nawet sięgać do analogii. Należy jednak mieć na uwadze fakt, że – jak była o tym mowa wyżej – zastosowanie analogii jest konieczne, aby zakresem art. 108 k.c., stosowanego następnie do spółek handlowych na podstawie art. 2 k.s.h., objąć również takie przypadki, w których – formalnie rzecz biorąc – nie mamy do czynienia z dokonaniem czynności prawnej w układzie podmiotowym określonym w art. 108 k.c. (tj. czynności, w której po dwóch stronach występuje ta sama osoba fizyczna: czy to w charakterze pełnomocnika, przedstawiciela ustawowego, czy też w imieniu własnym). Z takim właśnie przypadkiem mamy do czynienia na gruncie stanu faktycznego glosowanej uchwały.

Samo przyjęcie konieczności zastosowania w tym stanie faktycznym art. 108 k.c. nie może jednak przesądzać o nieważności dokonanej czynności prawnej – umowy przelewu wierzytelności. Jak słusznie wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do glosowanej uchwały, rygor wynikający z art. 108 k.c. ma względny charakter, ponieważ ustanawia wyraźnie dwa wyjątki od zakazu dokonania czynności „z samym sobą” w postaci: 1) zgody mocodawcy na dokonanie czynności

[13] Orzeczenie SN z dnia 15 grudnia 1959 r., 2 CR 737/59, LEX nr 1633939.

[14] P. Sobolewski, D. Wybrańczyk, *Komentarz do art. 108*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Warszawa 2023, pkt A.II.4.

[15] Zgodnie z tym przepisem w sprawach określonych w art. 1 § 1 k.s.h. (tj. tworzenie, organizacja, funkcjonowanie, rozwiązywanie, łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych), nieuregulowanych w Kodeksie spółek handlowych, stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego. Jeżeli wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego spółki handlowej, przepisy Kodeksu cywilnego stosuje się odpowiednio.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

przez pełnomocnika; 2) wyłączenia możliwości naruszenia interesów mocodawcy ze względu na treść czynności.

Na marginesie należy wskazać, że w stanie faktycznym, na gruncie którego zapadła glosowana uchwała, pierwszy z wyżej wskazanych wyjątków nie będzie mógł zostać zastosowany. Ta sama osoba fizyczna występowała bowiem w charakterze reprezentanta dwóch spółek z ograniczoną odpowiedzialnością będących stronami czynności prawnej, w tym w jednym przypadku udzielając pełnomocnictwa do dokonania tej czynności. Oczywiste jest więc to, że pozbawiona prawnego znaczenia byłaby wyrażona przez tę osobę w treści udzielanego przez nią pełnomocnictwa zgoda na dokonanie przez pełnomocnika czynności ze spółką reprezentowaną przez tę samą osobę, która pełnomocnictwa udzieliła. Wprawdzie zgody tej udzielałaby ona nie w imieniu własnym, lecz jako członek zarządu spółki, niemniej obowiązująca w polskim prawie teoria organów w żaden sposób nie wyłącza występującego we wskazanym wyżej układzie podmiotowym ryzyka związanego z preferowaniem przez członka zarządu spółki interesu innego podmiotu, również reprezentowanego przez niego w ramach danej czynności prawnej. Co więcej, jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do glosowanej uchwały, właśnie w świetle teorii organów potrzeba zapewnienia osobie prawnej ochrony przed takim ryzykiem jest uzasadniona, a to ze względu na wpisany w tę teorię bardzo silny związek między osobą prawną a członkiem jej organu. W myśl tej koncepcji organ stanowi integralny składnik osoby prawnej, wyznaczony jej strukturą organizacyjną, co pozwala na przypisywanie wszelkich skutków działań podejmowanych przez członka organu, w sferze jego kompetencji, bezpośrednio osobie prawnej. Z tego względu w kontekście stanu faktycznego i zagadnienia prawnego będącego przedmiotem glosowanej uchwały należy zgodzić się ze stwierdzeniem zawartym w jej uzasadnieniu, że „integralność panująca pomiędzy piastunem a osobowością danej osoby prawnej sprawia, że *de facto* znika struktura tego podmiotu". W konsekwencji – jak słusznie stwierdził Sąd Najwyższy – z punktu widzenia możliwości zastosowania art. 108 k.c., co do zasady nie ma znaczenia, czy stronę reprezentuje sam członek organu, czy też umocowany przez niego pełnomocnik, jeżeli jednocześnie reprezentuje on również drugą stronę czynności prawnej.

Zupełnie odrębnym zagadnieniem, które nie zostało rozwinięte w glosowanej uchwale, jest to, w jaki sposób wykluczyć możliwość naruszenia interesów reprezentowanego podmiotu w przypadku dokonywania czynności prawnych między osobami prawnymi, w których organach uprawnionych do reprezentacji zasiadają te same osoby fizyczne.[16] *Prima facie* wystarczające wydaje się uzyskanie od organu nadzorczego lub właścicielskiego autoryzacji takiej czynności prawnej w postaci stosownej uchwały. Z uwagi na to, że nie we wszystkich przypadkach w strukturze osób prawnych, w tym spółek kapitałowych, występuje organ nadzorczy, a organ właścicielski (w tym zgro-

[16] Zob. także: M. Michałowska, *op. cit.*, s. 41.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

madzenie wspólników, walne zgromadzenie) ma nierzadko tożsamy skład osobowy z zarządem, kwestia ta wymaga bardziej szczegółowej analizy i z całą pewnością każdorazowego uwzględniania okoliczności konkretnego przypadku.

PODSUMOWANIE

Przepis art. 108 k.c. dotyczący istotnego problemu „czynności prawnych z samym sobą” nie obejmuje ani wprost, ani poprzez odesłanie wielu sytuacji, w których również występuje ryzyko związane z konfliktem interesów po stronie reprezentanta podmiotu dokonującego czynności prawnej. W szczególności przepis ten nie odnosi się do przypadku, w którym ta sama osoba fizyczna działa w charakterze organów reprezentujących dwie strony czynności prawnej. W treści tego przepisu nie została przewidziana sytuacja, która miała miejsce na gruncie stanu faktycznego będącego podstawą glosowanej uchwały. Niemniej cel i funkcja przepisu art. 108 k.c. przemawiają za tym, aby uregulowany w nim względny zakaz dokonywania „czynności prawnych z samym sobą” ujmować szeroko, odnosząc go do wszystkich tych przypadków, w których ta sama osoba fizyczna występuje jako reprezentant dokonującego czynności prawnej podmiotu (zarówno w charakterze jego organu, przedstawiciela ustawowego, jak i pełnomocnika) oraz jednocześnie jako druga strona tej czynności (tj. działając we własnym imieniu i na własny rachunek) bądź też jako reprezentant drugiej strony. Jest to uzasadnione nawet wówczas, gdy reprezentant jednej strony czynności prawnej, będący jednocześnie reprezentantem drugiej strony tej czynności, nie działa wprawdzie osobiście, lecz przez ustanowionego przez siebie pełnomocnika. Wszystkie te sytuacje wiążą się bowiem z analogicznym zagrożeniem dla reprezentowanego podmiotu w związku z konfliktem interesów występującym po stronie jego reprezentanta. Dlatego z pełną aprobatą należy odnieść się do stanowiska Sądu Najwyższego zajętego w glosowanej uchwale. Wpisuje się ono w ugruntowaną już w judykaturze i doktrynie tendencję do traktowania regulacji zawartej w art. 108 k.c. jako wyrazu ogólniejszej zasady niedopuszczalności dokonywania czynności prawnych „z samym sobą”.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

Drapała P., *Czynność prawna „z samym sobą” (art. 108 k.c.)*, „Państwo i Prawo” 2002, z. 10.
Gawlik B., [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 1: *Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1985.
Grzybowski S., [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 1: *Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1974.
Herbet A., [w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC*, t. 1: *Komentarz*, red. P. Machnikowski, Legalis 2022.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

Kidyba A., *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el. 2024.
Kopaczyńska-Pieczniak K., *Komentarz do art. 109[1]*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1: *Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012.
Michałowska M., *Zastosowanie art. 108 k.c. do działań piastunów organów reprezentacji osób prawnych – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 12.01.2022 r., III CZP 24/22*, „Glosa" 2023, nr 4.
Moskwa L., [w:] *Prawo spółek handlowych*, red. A. Koch, J. Napierała, Warszawa 2011.
Moskwa L., Moskwa P., *Komentarz do art. 108*, [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, Legalis 2021.
Moskwa L., Moskwa P., *Komentarz do art. 109[1]*, [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz. Art. 1–449[11]*, red. M. Gutowski, Legalis 2016.
Pazdan M., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, t. 1, Warszawa 2015.
Siemiątkowski T., *Prokura w spółkach prawa handlowego*, Warszawa 1999.
Smyk M., *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010.
Sobolewski P., Wybrańczyk D., *Komentarz do art. 108*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Warszawa 2023.
Strugała R., *Komentarz do art. 108*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Legalis 2023.
Szwaja J., *Komentarz do art. 109[1] k.c.*, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Pozakodeksowe prawo handlowe*, t. 5: *Komentarz*, Warszawa 2005.
Wolak G., *O czynnościach prawnych „z samym sobą" (art. 108 k.c.)*, „Krakowski Przegląd Notarialny" 2021, nr 21.

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1610, ze zm.).
Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 18, ze zm.).
Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018, poz. 3).

Orzecznictwo

Orzeczenie SN z dnia 15 grudnia 1959 r., 2 CR 737/59, LEX nr 1633939.
Postanowienie SN z dnia 29 stycznia 2016 r., II CSK 231/14, LEX nr 2009501.
Uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 14 września 2007 r., III CZP 31/07, OSNC 2008, nr 2, poz. 14.
Uchwała składu połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z dnia 23 stycznia 2020 r., BSA I-4110-1/20, OSNKW 2020, nr 2, poz. 7.
Wyrok SN z dnia 9 marca 1993 r., I CR 3/93, OSNC 1993, nr 9, poz. 165.
Wyrok SN z dnia 23 marca 1999 r., II CKN 24/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 187.
Wyrok SN z dnia 10 listopada 2005 r., V CK 332/05, LEX nr 558619.
Wyrok SN z dnia 5 grudnia 2007 r., I CNP 41/07, OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 92.
Wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2018 r., V CSK 425/17, LEX nr 2500433.

ABSTRAKT

Niniejsza glosa stanowi aprobujący komentarz do uchwały z dnia 12 stycznia 2022 r. (III CZP 24/22, LEX nr 3303857), w której Sąd Najwyższy rozstrzygnął istotne z punktu widzenia praktyki obrotu zagadnienie prawne dotyczące możliwości i zakresu stosowania art. 108 k.c. do reprezen-

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 13/11/2026 07:23:14

tacji spółek kapitałowych. Uchwała ta stanowiła odpowiedź na pytanie sformułowane przez Sąd Apelacyjny, które wyłoniło się na gruncie stanu faktycznego sprawy rozstrzyganej przez ten sąd. Prokurent spółki z ograniczoną odpowiedzialnością podpisał w imieniu tej spółki umowę przelewu wierzytelności w sytuacji, gdy – jako członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością będącą drugą stroną tej umowy – udzielił pełnomocnictwa do podpisania umowy cesji w imieniu tej drugiej spółki. Zagadnienie prawne, które w tym stanie faktycznym sformułował Sąd Apelacyjny, sprowadzało się do pytania, czy zawarta we wskazanym wyżej układzie podmiotowym umowa przelewu wierzytelności jest ważna. Sąd Najwyższy słusznie stwierdził, że do umowy przelewu wierzytelności zawartej między dwiema spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością, przy zawarciu której jedną z nich reprezentuje pełnomocnik ustanowiony przez członka jednoosobowego zarządu, który to członek zarządu jest jednocześnie prokurentem samoistnym drugiej spółki, ma zastosowanie art. 108 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h.

Słowa kluczowe: czynności prawne „z samym sobą”; spółki kapitałowe; reprezentacja

UMCS